דְּמַאי דְּאָסַר שָׁרָא, וכוונתו היא להתירה לגמרי, אזי יש להסתפק באופן שאמר בפעם השניה 'הרי את מותרת לְרַאוּבֵן', ולא הזכיר את שמעון, מַהוּ הדין. האם כוונתו להתירה לְרַאוּבֵן וְהוּא הַדִּין לְשִׁמְעוֹן, וְהַאי דְּקָאָמַר רק לִרְאוּבֵן' זהו מִשּׁוּם דְּפָתַח בֵּיהּ – בלשונו הראשון, שאמר 'חוץ מראובן ושמעון', הזכיר את ראובן תחילה, ולכן עכשיו הזכיר את ראובן אף שכוונתו גם לשמעון. אוֹ דִלְמָא כוונתו היא אמנם להתירה לְרַאוּבֵן דַּוְקָא ולא לשמעון, ואזי לדעת רבי אליעזר היא אסורה לשמעון, ולדעת חכמים אין זה גט כלל.

מוסיפה הגמרא להסתפק, וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שכוונתו להתירה לְרַאוּבֵן דַּוְקָא, אזי יש להסתפק באופן שאמר בפעם השניה 'הרי את מותרת לְשִׁמְעוֹן', ולא הזכיר את ראובן, מַהוּ הדין. האם כוונתו להתירה לְשִׁמְעוֹן וְהוּא הַדִּין לְרַאוּבֵן, וְהַאי דְּקָאָמַר רק 'שִׁמְעוֹן' זהו מִשּׁוּם דְּסָלִיק מִינַּיהּ – שהזכירו אחרון בלשונו הראשון, שאמר 'חוץ מראובן ושמעון', אך באמת כוונתו עכשיו על שניהם, אוֹ דִלְמָא כוונתו לְשִׁמְעוֹן דַּוְקָא, ואזי לדעת רבי אליעזר היא אסורה על ראובן ולדעת חכמים אין זה גט כלל. הוסיף רב אשי להסתפק, בָּעֵי רַב אָשֵׁי, אם אכן בלשון 'הרי את מותרת לשמעון' כוונתו היא דווקא לשמעון, יש להסתפק באופן שאמר בפעם השניה 'הרי את מותרת אַף לְשִׁמְעוֹן', מַהוּ הדין. האם הלשון 'אַף', אַרְאוּבֵן קָאֵי – מוסבת על ראובן, והרי זה כאילו אמר 'לראובן ושמעון'. אוֹ דִלְמָא אין כוונתו להתירה לראובן, והלשון 'אַף' אַעַלְמָא קָאֵי – מוסבת על כל העולם, וכוונתו היא שבפעם הראשונה הוא התירה לכל העולם, חוץ מראובן ושמעון, ועכשיו מוסיף הוא להתירה אף לשמעון. תֵּיקוּ – יעמדו שאלות אלו ללא הכרעה: הגמרא מבארת ראיות שהביאו חכמים כנגד שיטתו של רבי אליעזר, הסובר (לעיל פב.) שהמגרש אשה בלשון 'אלא לפלוני' הרי היא מגורשת: תָּנוּ רַבָּנָן, לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר נִכְנְסוּ אַרְבָּעָה זְקֵנִים [–חכמים] לְהַקְשִׁיב עַל דְּבָרָיו – להביא ראיות כנגד דעתו. וְאֵלּוּ הֵן הזקנים, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, וְרַבִּי טַרְפוֹן, וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְרַבִּי עֲקִיבָא. נַעֲנָה [–הרים קולו] רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר, חֲרֵי שֶׁהָלְכָה אשה זו, שנתגרשה בתנאי שלא תינשא לפלוני, וְנִישֵּׂאת לְאָחִיו שֶׁל פלוני זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו, וּמֵת בעלה השני בְּלֹא בָנִים, ונפלה ליבום לפני פלוני זה שנאסרה עליו. האם לֹא נִמְצָא זֶה [בעלה הראשון שגירשה בתנאי] עוֹקֵר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, שהרי הוא גורם שלא תתקיים מצות יבום. חָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין גט זֶה גט כְּרִיתוּת האמור בתורה, שכן לא התירה התורה לגרש באופן שגורם לעקור מצוה מן התורה. נַעֲנָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְאָמַר, הֵיכָן מָצִינוּ דבר שֶׁאָסוּר לָזֶה וּמוּתָּר לָזֶה, הרי דבר הָאָסוּר הוא אָסוּר לַכֹּל, וְדבר הַמּוּתָּר הוא מוּתָּר לַכֹּל, כאשר יתבאר, ולא יתכן שתהיה אשה זו מותרת לכל העולם ואסורה על איש אחד. חָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין זֶה גט כְּרִיתוּת האמור בתורה, שכן אי אפשר להתירה לאנשים מסוימים ולאוסרה על השאר. נַעֲנָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְאָמַר, משמעות המילה 'כְּרִיתוּת' היא דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ – בין המגרש למתגרשת, והרי גט זה לא כרת בניהם שכן היא עדיין אסורה על אותו פלוני מחמת המגרש. חָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין זֶה גט כְּרִיתוּת. נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר, חֲרֵי שֶׁהָלְכָה אשה זו שנתגרשה בתנאי שלא תינשא לפלוני, וְנִישֵּׂאת לְאדם אֶחָד מִן הַחֲשׁוּק, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים ממנו, וְנִתְאַרְמְלָה [–נתאלמנה] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מבעלה השני, מְבוּאָר שהוא עוקר דבר בידיו ממש, וכי אֵיהוּ המגרש עֲקַר וביטל בידים את מצות יבום, הרי אין מצות היבום מוטלת עליו, ונמצא שהוא רק גורם שהמצוה תתבטל. אֶלָּא מתרצת הגמרא, כוונת רבי טרפון היא אמנם שהמגרש מַתְנֶה לַעֲקוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, ולא שהוא עוקר בידים. מקשה עוד הגמרא, האם אמנם הוא מַתְנֶה לעקור את המצוה, מִי קָאָמַר לָהּ דלא סָגֵי לָהּ דִּלֹּא מִינַּסְבָא לֵיהּ לַאֲחוּהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא – האם התנה עמה שהיא מוכרחה להינשא לאחיו של פלוני, שזוהי עקירת דבר מן התורה שכן אז היא אסורה להתייבם אם ימות בעלה השני, והרי הוא לא הכריח אותה להינשא לאחיו של פלוני, אלא על ידי שנישאה לו מעצמה נגרם שיעקר דבר מן התורה. מתרצת הגמרא, אֶלָּא כוונת רבי טרפון היא שהוא רק גּוֹרֵם לַעֲקוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה על ידי תנאו, ולא שהוא מתנה ממש לעקור. מקשה עוד הגמרא, האם אמנם גט זה נחשב כגוֹרֵם שיתבטל דבר מן התורה, אֶלָּא מֵעַתָּה, אם אמנם זהו גורם לעקור דבר מן התורה, אם כן בַּת אָחִיו לֹא יְשָׁא שום אדם, שֶׁמָּא יָמוּת בְּלֹא בָנִים, ואשתו תהא צריכה להתייבם, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לַעֲקוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, שהרי אחיו לא יוכל ליבם, ונמצא האדם שנשא את בת אחיו גורם לביטול מצות יבום. וזה לא יתכן, שכן מותר לאדם לישא את בת אחיו. ואם כן, ודאי שאין בגרמא זו להחשב כגורם לעקור דבר מן התורה. מתרצת הגמרא, אכן הֵיינוּ פְּרִיכָא – זה מה שיש לפרוך על דברי רבי טרפון, שהרי מוכח מכאן שאין דבר זה נחשב כגורם לעקור דבר מן התורה. מבררת הגמרא, וּבְמַאי סובר רבי טרפון שנחלקו רבי אליעזר וחכמים.

אִילֵּימָא שנחלקו בְּלשון 'חוץ', כלומר שאמר לה 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני', ורבי אליעזר מכשיר גט זה, אם כן באופן שהזכיר רבי טרפון שנישאה לאחר ונתאלמנה, הרי מְשָׁרָא שָׁרָא [–מתיר] אותה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אף לפלוני זה שנאסרה עליו, דְּתַנְיָא, מוֹדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ 'חֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוץ מִפְּלוֹנִי', וְהָלְכָה וְנִיסֵּת לְאדם אֶחָד מִן הַשּׁוּק, וְנִתְאַרְמְלָה [–נתאלמנה] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מבעלה השני, שֶׁמּוּתֶּרֶת לְפלוני זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו בגירושה הראשונים, שכן נישואיה לבעלה השני ניתקו לגמרי את אישות בעלה הראשון. ולכן באופן של רבי טרפון, היא מותרת להתייבם לאחיו של בעלה השני, ואין כאן גורם לביטול דבר מן התורה כלל. אֶלָּא מבארת הגמרא, מוכח שלדעת רבי טרפון, שרבי אליעזר וחכמים נחלקו בְּ'עַל מְנָת', ולדעת רבי אליעזר, אף לאחר נישואיה השניים, אם תינשא מחמת צד הגירושין שיש בה, שהרי אפילו אשה שנתגרשה ולא הותרה לכל העולם, אסורה לכהונה מחמת גירושין אלו. וְעתה נדון כָּל וְחוֹמֶר, מַה גְּרוּשָׁה שֶׁהִיא קַלָּה – איסור לאו של גרושה, שהוא קל מאיסור אשת איש שהוא במיתת חנק, אֲסוּרָה בְּשֶׁכִּיל צַד גֵּירוּשִׁין שֶׁבָּהּ אף לגבי כהן פלוני זה שלגביו היא אלמנה, משום צד גירושין שבה, קל וחומר לאיסור אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁהִיא חֲמוּרָה מאיסור גרושה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתהיה אסורה לכל העולם אף שהותרה לגביהם, משום שיש בה צד של אשת איש. ולכן אף לפני שמת המגרש, היא אסורה על כל העולם מחמת שהיא אשת איש לגבי אותו פלוני. חָא לְמַדְתָּ שֶׁאֵין זֶה גט כְּרִיתוּת האמור בתורה, שכן לא יתכן שגט כזה יתיר אותה לשאר העולם בשיש בה צד אשת איש.

אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לזקנים אלו, אֵין מְשִׁיבִין אֶת הָאֲרִי לַאֲחַר מִיתָה, ואין אתם יכולים לטעון כנגד דעתו של רבי אליעזר לאחר מותו, שכן אם היה חי, אולי היה משיב לכם. אָמַר רָבָא, כּוּלְּהוּ אית לְהוּ פְּרִיכָא – כל הטענות שטענו הזקנים אפשר לפרוך אותן, כמבואר להלן, לְבַר [–חוץ] מטענתו דְּרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, דְּלית לֵיהּ פְּרִיכָא – שלא ניתן לפרוך אותה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, רוֹאֶה אֲנִי אֶת דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מִדִּבְרֵי כּוּלָּן – דבריו מסתברים יותר מדברי חבריו: הגמרא מבארת את הפירכות שיש על דברי שלשת הזקנים: אָמַר מַר – שנינו בברייתא, נַעֲנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר, חֲרֵי שֶׁהָלְכָה אשה זו וְנִישֵּׂאת לְאָחִיו שֶׁל פלוני זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו, וּמֵת בעלה השני בְּלֹא בָנִים, לֹא נִמְצָא המגרש הַזֶּה עוֹקֵר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה. מקשה הגמרא: האם נכון לומר הלשון עוֹקֵר, שמשמעותה שהוא עוקר דבר בידיו ממש, וכי אֵיהוּ המגרש עֲקַר וביטל בידים את מצות יבום, הרי אין מצות היבום מוטלת עליו, ונמצא שהוא רק גורם שהמצוה תתבטל. אֶלָּא מתרצת הגמרא, כוונת רבי טרפון היא אמנם שהמגרש מַתְנֶה לַעֲקוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, ולא שהוא עוקר בידים. מקשה עוד הגמרא, האם אמנם הוא מַתְנֶה לעקור את המצוה, מִי קָאָמַר לָהּ דלא סָגֵי לָהּ דִּלֹּא מִינַּסְבָא לֵיהּ לַאֲחוּהּ דְּהַהוּא גַּבְרָא – האם התנה עמה שהיא מוכרחה להינשא לאחיו של פלוני, שזוהי עקירת דבר מן התורה שכן אז היא אסורה להתייבם אם ימות בעלה השני, והרי הוא לא הכריח אותה להינשא לאחיו של פלוני, אלא על ידי שנישאה לו מעצמה נגרם שיעקר דבר מן התורה. מתרצת הגמרא, אֶלָּא כוונת רבי טרפון היא שהוא רק גּוֹרֵם לַעֲקוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה על ידי תנאו, ולא שהוא מתנה ממש לעקור. מקשה עוד הגמרא, האם אמנם גט זה נחשב כגוֹרֵם שיתבטל דבר מן התורה, אֶלָּא מֵעַתָּה, אם אמנם זהו גורם לעקור דבר מן התורה, אם כן בַּת אָחִיו לֹא יְשָׁא שום אדם, שֶׁמָּא יָמוּת בְּלֹא בָנִים, ואשתו תהא צריכה להתייבם, וְנִמְצָא גּוֹרֵם לַעֲקוֹר דָּבָר מִן הַתּוֹרָה, שהרי אחיו לא יוכל ליבם, ונמצא האדם שנשא את בת אחיו גורם לביטול מצות יבום. וזה לא יתכן, שכן מותר לאדם לישא את בת אחיו. ואם כן, ודאי שאין בגרמא זו להחשב כגורם לעקור דבר מן התורה. מתרצת הגמרא, אכן הֵיינוּ פְּרִיכָא – זה מה שיש לפרוך על דברי רבי טרפון, שהרי מוכח מכאן שאין דבר זה נחשב כגורם לעקור דבר מן התורה. מבררת הגמרא, וּבְמַאי סובר רבי טרפון שנחלקו רבי אליעזר וחכמים.

אִילֵּימָא שנחלקו בְּלשון 'חוץ', כלומר שאמר לה 'הרי את מותרת לכל אדם חוץ מפלוני', ורבי אליעזר מכשיר גט זה, אם כן באופן שהזכיר רבי טרפון שנישאה לאחר ונתאלמנה, הרי מְשָׁרָא שָׁרָא [–מתיר] אותה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אף לפלוני זה שנאסרה עליו, דְּתַנְיָא, מוֹדָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְאָמַר לָהּ 'חֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוץ מִפְּלוֹנִי', וְהָלְכָה וְנִיסֵּת לְאדם אֶחָד מִן הַשּׁוּק, וְנִתְאַרְמְלָה [–נתאלמנה] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מבעלה השני, שֶׁמּוּתֶּרֶת לְפלוני זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו בגירושה הראשונים, שכן נישואיה לבעלה השני ניתקו לגמרי את אישות בעלה הראשון. ולכן באופן של רבי טרפון, היא מותרת להתייבם לאחיו של בעלה השני, ואין כאן גורם לביטול דבר מן התורה כלל. אֶלָּא מבארת הגמרא, מוכח שלדעת רבי טרפון, שרבי אליעזר וחכמים נחלקו בְּ'עַל מְנָת', ולדעת רבי אליעזר, אף לאחר נישואיה השניים, אם תינשא גירשה בעלה חוץ ממנו, ולכן לגביו היא אלמנה, אך לגבי שאר העולם היא גרושה. ואף על פי כן היא אסורה על אותו פלוני הכהן

המשך בעמוד מג

לפלוני זה יתבטל הגט הראשון למפרע, משום שבטל התנאי שבו, ואין הנישואין השניים מבטלים את התנאי שבגט. מה שאין כן ב'חוץ', שבו יש עליה עדיין את אישותו של המגרש, ואישות זו יכולה להינתק על ידי נישואין אחרים. שנינו בברייתא, נַעֲנָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְאָמַר, הֵיכָן מָצִינוּ דבר שֶׁאָסוּר לְאָדָם זֶה וּמוּתָּר לְאָדָם זֶה, הֲרֵי דבר הָאָסוּר הוא אָסוּר לַכֹּל, וְדבר הַמּוּתָּר הוא מוּתָּר לַכֹּל. מקשה הגמרא, וְהאם לֹא מצינו דברים המותרים לאדם אחד ואסורים לאדם אחר, וַהֲרֵי תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, שֶׁאֲסוּרָה לָזָה – לישראל וּמוּתֶּרֶת לָזֶה – לכהנים. מתרצת הגמרא, בְּאִיסּוּר אִשָּׁה קָא אָמְרִינַן – כוונת רבי יוסי הגלילי היא שבאיסור אשה לא מצינו שאסור לזה ומותר לזה. מקשה עוד הגמרא, וַהֲרֵי אפילו באיסור אשה מצינו כזו, שהרי עֲרָיוֹת אסורות לאדם אחד ומותרות לאחר, כגון בתו של אדם שאסורה לו אך מותרת לאחר. מתרצת הגמרא, בְּאִיסּוּרֵי אִישׁוּת קָאָמְרִינַן, כלומר באיסורים שבאו על ידי קידושין לא מצינו אופן שאסור לזה ומותר לזה. מקשה עוד הגמרא, שֶׁהֲרֵי גם באיסורי אישות מצינו כזו, שהרי אֵשֶׁת אִישׁ מותרת לבעלה ואסורה לכל העולם. מתרצת הגמרא, שאכן הָיְינוּ פְּיִרְכָא שאפשר לפרוך על דברי רבי יוסי הגלילי, שהרי מוכח מכאן שיש מציאות שאסור לזה ומותר לזה, אף באיסורי אישות. מבררת הגמרא: וּבְמַאי נחלקו רבי אליעזר וחכמים, לדעתו של רבי יוסי הגלילי. אִילֵימָא שנחלקו בְּ'עַל מְנָת', ומדובר שגירשה בעלה בלשון 'על מנת שלא תינשאי לפלוני', הֲרֵי הוּתְּרָה אֲצלוֹ בְּזִנּוּת, שאין התנאי כולל שלא תיבעל לאותו פלוני בזנות, ואם כן אין היא אסורה לזה ומותרת לזה, אלא מותרת לכל היא, שכן אפילו לגבי פלוני זה היא מגורשת. אֶלָּא מבארת הגמרא, בהכרח שלדעת רבי יוסי הגלילי נחלקו רבי אליעזר וחכמים בְּ'חוּץ', ובאופן זה היא אסורה על פלוני לגמרי, שכן לגביו לא נתגרשה כלל, וזהו אכן אופן שהאסור לזה מותר לזה. שנינו בברייתא, נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר, הֲרֵי שֶׁהָלְכָה אשה זוֹ וְנִישֵּׂאת לְאָדָם אֶחָד מִן הַשּׁוּק, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים ממנו, וְנִתְאָרְמְלָה [–נתאלמנה] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מבעלה השני, וְעָמְדָה וְנִשֵּׂאת לְפלוני זֶה יתבטל הגט הראשון למפרע, משום שבטל התנאי שבו, ואין הנישואין השניים מבטלים את התנאי שבגט. מה שאין כן ב'חוץ', שבו יש עליה עדיין את אישותו של המגרש, ואישות זו יכולה להינתק על ידי נישואין אחרים. שנינו בברייתא, נַעֲנָה רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי וְאָמַר, הֵיכָן מָצִינוּ דבר שֶׁאָסוּר לְאָדָם זֶה וּמוּתָּר לְאָדָם זֶה, הֲרֵי דבר הָאָסוּר הוא אָסוּר לַכֹּל, וְדבר הַמּוּתָּר הוא מוּתָּר לַכֹּל. מקשה הגמרא, וְהאם לֹא מצינו דברים המותרים לאדם אחד ואסורים לאדם אחר, וַהֲרֵי תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים, שֶׁאֲסוּרָה לָזֶה – לישראל וּמוּתֶּרֶת לָזֶה – לכהנים. מתרצת הגמרא, בְּאִיסּוּר אִשָּׁה קָא אָמְרִינַן – כוונת רבי יוסי הגלילי היא שבאיסור אשה לא מצינו שאסור לזה ומותר לזה. מקשה עוד הגמרא, וַהֲרֵי אפילו באיסור אשה מצינו כזו, שהרי עֲרָיוֹת אסורות לאדם אחד ומותרות לאחר, כגון בתו של אדם שאסורה לו אך מותרת לאחר. מתרצת הגמרא, בְּאִיסּוּרֵי אִישׁוּת קָאָמְרִינַן, כלומר באיסורים שבאו על ידי קידושין לא מצינו אופן שאסור לזה ומותר לזה. מקשה עוד הגמרא, שֶׁהֲרֵי גם באיסורי אישות מצינו כזו, שהרי אֵשֶׁת אִישׁ מותרת לבעלה ואסורה לכל העולם. מתרצת הגמרא, שאכן הָיְינוּ פְּיִרְכָא שאפשר לפרוך על דברי רבי יוסי הגלילי, שהרי מוכח מכאן שיש מציאות שאסור לזה ומותר לזה, אף באיסורי אישות. מבררת הגמרא: וּבְמַאי נחלקו רבי אליעזר וחכמים, לדעתו של רבי יוסי הגלילי. אִילֵימָא שנחלקו בְּ'עַל מְנָת', ומדובר שגירשה בעלה בלשון 'על מנת שלא תינשאי לפלוני', הֲרֵי הוּתְּרָה אֲצלוֹ בְּזִנּוּת, שאין התנאי כולל שלא תיבעל לאותו פלוני בזנות, ואם כן אין היא אסורה לזה ומותרת לזה, אלא מותרת לכל היא, שכן אפילו לגבי פלוני זה היא מגורשת. אֶלָּא מבארת הגמרא, בהכרח שלדעת רבי יוסי הגלילי נחלקו רבי אליעזר וחכמים בְּ'חוּץ', ובאופן זה היא אסורה על פלוני לגמרי, שכן לגביו לא נתגרשה כלל, וזהו אכן אופן שהאסור לזה מותר לזה. שנינו בברייתא, נַעֲנָה רַבִּי עֲקִיבָא וְאָמַר, הֲרֵי שֶׁהָלְכָה אשה זוֹ וְנִישֵּׂאת לְאָדָם אֶחָד מִן הַשּׁוּק, וְהָיוּ לָהּ בָּנִים ממנו, וְנִתְאָרְמְלָה [–נתאלמנה] אוֹ נִתְגָּרְשָׁה מבעלה השני, וְעָמְדָה וְנִשֵּׂאת לְפלוני זֶה הֵגֵט הראשון בָּטֵל למפרע, מִבְּעוֹד השני מְבַטְּלִים. מקשה הגמרא: אִי הָכִי, שחוששין לכך, אזי בְּכוּלְּהוּ תְּנַאי דְּעָלְמָא נַמִּי לֹא תִּנְסֵיב – כל אשה שנתגרשה בתנאי כלשהו תהיה אסורה להינשא לאחר, דִּלְמָא לֹא מְקַיְּימָא לַהּ לְתְנָאֵיהּ – את התנאי, וְנִמְצָא גֵּט בָּטֵל וּבָנֶיהָ מַמְזֵרִין. ודרי גם אשה שיש תנאי בגיטה מותרת להינשא, ומוכח שאין חוששין לכך. מתרצת הגמרא, אכן הַיְינוּ פְּיִרְכָא שאפשר לפרוך על דברי רבי עקיבא. מבררת הגמרא: וּבְמַאי נחלקו רבי אליעזר וחכמים, לדעת רבי עקיבא. אִילֵימָא שנחלקו בְּ'חוּץ', הרי באופן של רבי עקיבא מְשַׁרֵּא שָׁרֵא [–מתיר] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לאשה זו להינשא לאותו פלוני שנאסרה עליו, לאחר שנישאה לאחר ונתאלמנה או נתגרשה ממנו, דְּתָנֵיא, מוֹדָה הָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר לָהּ 'חֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִפְּלוֹנִי', וְהָלְכָה וְנִשֵּׂאת לְאָחָד מִן הַשּׁוּק, וְנִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה ממנו, שֶׁמּוּתֶּרֶת לְפלוני זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו, כאשר התבאר לעיל. אֶלָּא מבארת הגמרא, בהכרח שלדעת רבי עקיבא נחלקו רבי אליעזר וחכמים בְּ'עַל מְנָת', ובאופן זה היא אסורה להינשא לאותו פלוני אף לאחר נישואיה השניים, כאשר התבאר לעיל, ואם תעבור על התנאי אזי יתבטל הגט הראשון למפרע, ונמצאו בניה מבעלה השני ממזרים. שנינו בברייתא, הוסיף רבי עקיבא לטעון דָּבָר אַחֵר בנגד דעתו של רבי אליעזר. חֲרֵי שֶׁהָיָה פלוני זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו כֹּהֵן, וּמֵת הַמְגָרֵשׁ, לֹא נִמְצֵאת אַלְמָנָה אֲצלוֹ – אצל אותו פלוני, שלגביו לא נתגרשה כלל, וּגְרוּשָׁה אֵצֶל כָּל אָדָם. וְכָל וָחוֹמֶר, וּמַה גְּרוּשָׁה שֶׁהִיא קַלָּה, שכן היא איסור לאו ולא מיתת חנק כאיסור אשת איש, ובכל זאת היא אֲסוּרָה אף על אותו פלוני הכהן מִשּׁוּם צַד הַנִּירוּשִׁין שֶׁיֵּשׁ בָּהּ כלפי אחרים. קל וחומר שֶׁאֵשֶׁת אִישׁ, שהיא חֲמוּרָה מגרושה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתהיה אסורה על כל העולם בחיי המגרש, שצד אשת איש שיש בה לגבי אותו פלוני אוסר אותה על כל העולם. מבררת הגמרא: וּבְמַאי נחלקו רבי אליעזר וחכמים, לדעת רבי עקיבא בטענתו השניה. אִילֵימָא שנחלקו בְּ'עַל מְנָת',

חֲרֵי גְּרוּשָׁה אֲצְלוֹ בִּזְנוּת – הרי המגרש לא אסר עליה להיבעל לו בזנות, ואם כן הגירושין הועילו גם לגבי פלוני להתירה בזנות. ואם כן, היא אסורה על פלוני הכהן משום שהיא גרושה לגביו, ולא משום צד גרושה שיש בה כלפי שאר העולם, ולכן אין ראיה שצד אשת איש שיש בה כלפי פלוני יאסור אותה על שאר העולם. אֶלָּא מבארת הגמרא, שבתשובה זו סובר רבי עקיבא שנחלקו רבי אליעזר וחכמים בְּ'חוץ'.

לאחר שנתבאר שרבי עקיבא השיב שתי תשובות, ומן התשובה הראשונה משמע שדעתו שנחלקו רבי אליעזר וחכמים ב'על מנת', ומן התשובה השניה משמע שנחלקו ב'חוץ', מקשה הגמרא וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִי בְּ'חוץ' סָבְרָא לֵיהּ [–הוא סובר] שנחלקו רבי אליעזר וחכמים, לוֹתֵיב – שיקשה על סברת רבי אליעזר שמכשיר ב'חוץ', כלומר רק את הפירכא השניה, וְאִי בְּ'עַל מְנָת' סָבְרָא לֵיהּ שנחלקו, לוֹתֵיב – שיקשה על סברת רבי אליעזר ב'עַל מְנָת', כלומר רק את הפירכא הראשונה. ומדוע הוא מקשה על שתי הסברות גם יחד.

מתרצת הגמרא, רַבִּי עֲקִיבָא שָׁמַע לֵיהּ [–שמע] דְּאִיכָּא דְּאָמַר שב'חוץ' נחלקו רבי אליעזר וחכמים, וְאִיכָּא דְּאָמַר שב'עַל מְנָת' נחלקו. לכן, לְמַאן דְּאָמַר שנחלקו ב'חוץ', השיב רבי עקיבא את חַאי פִּירְכָּא [הפירכא השניה], וּלְמַאן דְּאָמַר שנחלקו ב'עַל מְנָת', השיב רבי עקיבא את הַאי פִּירְכָּא [הראשונה].

הגמרא מבררת וּמַאי פִּירְכָּא שיש להקשות על תשובתו השניה של רבי עקיבא. אִי נָיְמָא שהפירכא היא שאֵיסּוּר כְּהוּנָּה שָׁאנֵי, ואי אפשר ללמוד מאיסורי כהונה לשאר איסורים, ולכן אי אפשר לעשות קל וחומר מאיסור גרושה לכהן לאיסור אשת איש, אין זה כך, שכן הָא רַבִּי אֶלְעָזָר נָמֵי מֵאֵיסּוּר כְּהוּנָּה קָא מַיְיתֵי לֵיהּ – המקור של רבי אליעזר להכשיר ב'חוץ' הוא מאיסור גרושה לכהן, כלומר לדעתו אפשר ללמוד מאיסורי כהונה לשאר איסורים. ולכן אין זו פירכא על תשובת רבי עקיבא. מבארת הגמרא, רָבָא שסובר שאמנם אפשר לפרוך את דברי רבי עקיבא, כְּרַבִּי יַנַּאי מְשׁוּם וְקָן אֶחָד קָא מַתְנֵי, והוא סובר שמקורו של רבי אליעזר אינו מאיסור כהונה, אלא מפסוק אחר. ואם כן, אין ראיה שאפשר ללמוד מאיסור כהונה לשאר איסורים, ואפשר לפרוך על דברי רבי עקיבא שאיסור כהונה שאני.

שנינו בברייתא לעיל (ע"א), אָמַר לָהֶן רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לארבעת הזקנים, אֵין מְשַׁכְּנִין אֶת הָאֲרִי לְאַחַר מִיתָה, ואין אתם יכולים להשיב על דברי רבי אליעזר לאחר מיתתו, שכן אילו היה חי היה יכול להחזיר לכם תשובה. מדייקת הגמרא, לְמֵימְרָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כָּוְותֵיהּ דרבי אליעזר סָבְרָא לֵיהּ, ולכן אין הוא רוצה שישיבו על דבריו, וְהָא אִיהוּ – רבי יהושע נָמֵי מֵיפְרַךְ קָפְרֵיךְ על דברי רבי אליעזר, כמבואר להלן, ומדוע אם כן הוא מנע את ארבעת הזקנים מלפרוך על דברי רבי אליעזר. מתרצת הגמרא, הָכִי קָאָמַר לְהוּ רבי יהושע לארבעת הזקנים, לְיָדִידִי נָמֵי – אמנם גם לי אית [–יש] לִי פִּירְכָא על דברי רבי אליעזר, מֵיהוּ בֵּין לְיָדִידִי בֵּין לְיָדִידְכוּ – אך בין לגבי ובין לגביכם אֵין מְשַׁכְּנִין אֶת הָאֲרִי לְאַחַר מִיתָה, ואין זה ראוי.

מבררת הגמרא, וּמַאי פִּירְכָא דִּיש לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ על דברי רבי אליעזר. מבארת הגמרא, דְּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, נאמר (דברים כד א–ב) 'כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וגו' וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר', ופסוק זה מקיש הויה ראשונה, כלומר קידושין ראשונים ['כי יקח אשה' – בתחילה, קידושי ראשון] להויה שניה, כלומר קידושין שניים ['והיתה לאיש אחר' – קידושי שני], ולכן הוא גם מַקִּישׁ קִדּוּשֵׁי חֲוָיָה שְׁנִיָּה – את המצב שבו היתה לפני הויה שניה, שהוא מצב הגירושין שלה, לְקִדּוּשֵׁי חֲוָיָה רִאשׁוֹנָה – למצב שבו היתה לפני הויה ראשונה, כשהיתה פנויה. ומהיקש זה נלמד, שֶׁמָּה קִדּוּשֵׁי חֲוָיָה רִאשׁוֹנָה, כאשר היתה פנויה, דְּלֹא אֲגִידָא בְּאִינִישׁ אַחֲרִינָא – לא היתה אגודה וקשורה באף אדם כלל, ולכן אַף קִדּוּשֵׁי חֲוָיָה שְׁנִיָּה, כשהיא גרושה, היא במצב דְּלֹא אֲגִידָא בְּאִינִישׁ אַחֲרִינָא כלל. ולכן, אין יכול בעלה לגרשה חוץ מפלוני, שכן אז היא תהיה אגודה במגרש לגבי פלוני אף בגירושיה, ואין מצב זה דומה למצב שהיתה בו קודם קידושיה הראשונים, שלא היתה אגודה באף אדם כלל.

הגמרא דנה בדינו הנוסף של רבי אליעזר, שנישואין שניים מבטלים את השיור של הגט הראשון:

גּוּפָא, מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּמְגָרֵשׁ את אִשְׁתּוֹ, וְאָמַר לָהּ 'חֲרֵי אַתְּ מוּתֶּרֶת לְכָל אָדָם חוּץ מִפְּלוֹנִי', וְהָלְכָה וְנִישֵּׂאת לְאֶחָד מִן הַשּׁוּק, וְנִתְאָרְמְלָה אוֹ נִתְגָּרְשָׁה ממנו, שֶׁהִיא מוּתֶּרֶת לְפלוני זֶה שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו על ידי בעלה הראשון. כלומר שנישואיה השניים הפקיעו את השיור שנותר על ידי הגט הראשון. חֲשִׁיב רַבִּי שִׁמְעוֹן כַּר אֱלִיעֶזֶר תְּשׁוּבָה [–הביא ראיה לסתור] לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁזֶּה אוֹסֵר וְזֶה מַתִּיר, היאך יתכן שאיסור שנותר על ידי אדם אחד יהיה ניתר על ידי אדם אחר. ואם כן, לא יתכן שבעלה השני יפקיע את איסורה לפלוני, שנותר על ידי בעלה הראשון.

מקשה הגמרא על תשובה זו, וְהאם אמנם לֹא מצאנו אופנים שאדם מתיר איסורים שנותרו על ידי אחר, וַהֲרֵי יָבָמָה, דְּכַעַל אוֹסֵר אותה לכל העולם בקידושין וְיָבָם מַתִּיר אותה לכל העולם בחליצה. מתרצת הגמרא, הָתָם יָבָם הוּא קָא אָסֵר לָהּ, ואיסורה לשאר העולם [לאחר מיתת הבעל] הוא אכן על ידי היבם ולא הבעל, דְּאִי האיסור הוא מִכּח בַּעַל, הָא שָׁרְיָא וְקָרְיָא, שהרי אם אין יבם היא מותרת לכל העולם במיתת הבעל. ואם כן, מציאות היבם היא זו שאוסרת אותה, ולכן יכול היבם להתיר איסור זה על ידי חליצה.

מקשה הגמרא עוד, חֲרֵי התרת נְדָרִים על ידי חכם, דְּהִנּוֹדֵר אוֹסֵר וְהֶחָכָם מַתִּיר את האיסור על ידי התרת הנדר, אף שהאיסור לא נוצר על ידו. מתרצת הגמרא, הָא [–הרי] אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵין חָכָם מַתִּיר כְּלוּם אֶלָּא בְּחָכְמָה של הנודר, שמברר החכם שאם היה הנודר יודע את תוצאות הנדר, לא היה נודר, ונמצא שזהו נדר בטעות ולא היה כאן נדר ואיסור כלל. לכן אין זו ראיה שאדם יכול להתיר איסור שנוצר על ידי אחר.

מקשה הגמרא עוד, חֲרֵי הַפָּרַת הַבַּעַל את נדרי אשתו, דְּאִשָּׁה נוֹדֶרֶת וְהַבַּעַל מֵיפַר את נדריה שלא על ידי חרטה. ואם כן, הוא מתיר איסור שנוצר על ידי אשתו. מתרצת הגמרא, הָתָם – שם, הטעם הוא כְּרַב פִּנְחָס מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, דְּאָמַר רַב פִּנְחָס מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, כָּל אשה הַנּוֹדֶרֶת, רַק עַל דַּעַת שירצה בַּעְלָהּ הִיא נוֹדֶרֶת. ואם כן, כשהבעל אינו רוצה בנדר, נמצא שלא היה כאן נדר כלל, ואין ראיה שאדם יכול להתיר איסור שנוצר על ידי אחר. ואם כן, תשובתו של רבי שמעון בר אלעזר על דברי רבי אליעזר שלא מצינו שזה אוסר וזה מתיר, לא הופרכה.

שנינו לעיל (ע"א), כשנכנסו ארבעת הזקנים לאחר פטירתו של רבי אליעזר להשיב על דבריו שהכשיר גט כשאמר לה 'הרי את מותרת לכל אדם אלא לפלוני', נַעֲנָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְאָמַר, משמעות המילה האמורה בתורה (דברים כד א) 'כְּרִיתוּת' היא, שהגט צריך להיות דָּבָר הַכּוֹרֵת בֵּינוֹ לְבֵינָהּ. הָא לְמַדְתָּ, שֶׁאֵין גט זֶה שהכשיר רבי אליעזר כְּרִיתוּת, שכן אינו כורת בין המגרש למתגרשת. מקשה הגמרא, וְרַבָּנָן – שלשת הזקנים האחרים, שלא הקשו על דברי רבי אליעזר ממשמעות המילה 'כריתות', ומשמע שאינם דורשים מילה זו כמו רבי אלעזר בן עזריה, ואם כן, הָאי 'כְּרִיתוּת' מַאי עָבְדֵי לֵיהּ – מה הם דורשים ממילה זו. מתרצת הגמרא, 'כריתות' מִיבָּעֵי לְהוּ – נצרך להם לְכִדְתַנְיָא – ללמוד ממנו את הדין המבואר בברייתא זו. אדם שגירש את אשתו ואמר לה 'הֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי יַיִן לעולם, או עַל מְנָת שֶׁלֹּא תֵּלְכִי לְבֵית אָבִיךְ לְעוֹלָם', אזי אֵין זֶה גט כְּרִיתוּת, שכן היא קשורה במגרש כל חייה, שהרי רק המות הוא שמפריד ביניהם ולא הגט, וגט כזה אינו מגרש כלל. ואם כן, המילה 'כריתות' נצרכת ללמד דין זה. אך אם אמר לה 'על מנת שלא תשתי יין שְׁלֹשִׁים יוֹם', או 'שלא תלכי לבית אביך שלשים יום', הֲרֵי זֶה גט כְּרִיתוּת, והיא מגורשת מיד, אלא שהיא צריכה לקיים את התנאי. מקשה הגמרא, וְאִידָךְ – רבי אלעזר בן עזריה, מהיכן הוא לומד דין זה, שתנאי 'לעולם' פוסל את הגט. מתרצת הגמרא, מִ'כְּרֵת' 'כְּרִיתוּת' נָפְקָא דין זה נלמד מכך שיכלה התורה לכתוב 'ספר כרת', ומזה

המשך בעמוד קפה

שכתבה 'בריתות', יש לרבות דין זה שתנאי 'לעולם' פוסל את הגט. מקשה הגמרא, **וְאֵידָךְ** – שלשת הזקנים האחרים, מה הם לומדים מן הייתור הזה. מתרצת הגמרא, שאת הייתור 'בָּרִית' 'בְּרִיתוֹת' **לֹא דָּרְשִׁי** אותם הזקנים.

הגמרא מבארת את הדין הנזכר לעיל, שתנאי שנמשך כל חיי האשה פוסל את הגט: **אָמַר רָבָא**, האומר 'חֲרֵי זֶה גִּיטֵּךְ **עַל מְנָת שֶׁלֹּא תִּשְׁתִּי** יַיִן כָּל יְמֵי חַיַּיִ', **אֵין** זֶה גט **בְּרִיתוּת** והוא בטל, כאשר יבואר להלן. אך אם אמר 'על מנת שלא תשתי יין כָּל יְמֵי חַיֵּי פְּלוֹנִי', חֲרֵי זֶה **בְּרִיתוּת**, והיא מגורשת אם יתקיים התנאי. שואלת הגמרא, **מַאי** שְׁנָא הלשון 'חַיֵּי פְּלוֹנִי' שהגט כשר, הרי זה כיון דִּדְלְמָא מָאִית [–שמא ימות] פלוני וְאזי מְקַיְּימָא לֵיהּ לְתְנָאֵיהּ – נתקיים התנאי, והיא מגורשת, ונמצא שהגט כרת בניהם. אך אם כן, חַיֵּי דִּידֵיהּ נַמִּי – גם אם תלה המגרש את התנאי בחייו שלו, שאמר לה 'כל חיי', הרי זו כריתות, דִּלְמָא מָאִית [–ימות] המגרש וּמְקַיְּימָא לֵיהּ לְתְנָאֵיהּ – ויתקיים התנאי, ומדוע הגט פסול. משיבה הגמרא, **אֶלָּא אֵימָא** – צריך לגרוס בדברי רבא ש'כָּל יְמֵי חַיַּיכִי' **אֵין** זֶה **בְּרִיתוּת**, שכן לא יכול להתקיים התנאי עד שתמות, ונמצא שהמות הוא הכורת ביניהם ולא הגט, אך 'כָּל יְמֵי חַיַּי' **אוֹ** 'כל ימי חַיֵּי פְּלוֹנִי', חֲרֵי זֶה **בְּרִיתוּת**, שכן יכול התנאי להתקיים, ונמצא שהגט כורת ביניהם.

הגמרא מבררת עוד את דעתם של רבי אליעזר וחכמים: **בָּעָא** מִינֵּיהּ [–שאל ממנו] **רָבָא** מֵרַב נַחְמָן, באופן שבעל גירש את אשתו ואמר לה 'חַיּוֹם **אִי אַתְּ אֲשָׁתִי וּלְמָחָר אַתְּ אֲשָׁתִי**', כלומר הגירושין יחולו למשך יום אחד בלבד, ולאחר מכן יתבטלו הגירושין והיא תחזור להיות אשתו, **מַהוּ** הדין. שאלה זו **תִּיבָּעֵי לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, שמכשיר שיור בגט, וכן **תִּיבָּעֵי** שאלה זו **לְרַבָּנָן**, שפוסלים גט עם שיור, כאשר יתבאר. **תִּיבָּעֵי** שאלה זו לִדעת **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, האם **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָתָם**, שהכשיר בגירושי 'חוץ', **אֶלָּא** דִּלְמַאן דְּקָא שָׁרֵי קָא שָׁרֵי לְעוֹלָם – שהרי למי שמתיר הגט, כלומר לכל העולם חוץ מפלוני, הגט מתיר לעולם, ללא כל שיור בזמן ההיתר, **אֲבָל הָכָא** – שכלפי שום אדם אינו מתיר לגמרי, **לֹא** מכשיר רבי אליעזר שיור כזה, **אוֹ** דִּלְמָא **לֹא שָׁנָא**, והוא מכשיר גם גט שיש בו שיור בזמן ההיתר. וכן **תִּיבָּעֵי** שאלה זו לִדעת **רַבָּנָן**, שאולי **עַד כָּאן לֹא קָאָמְרֵי רַבָּנָן הָתָם** שגט 'חוץ' פסול, **אֶלָּא** כיון דִּלְמָא **פָּסְקָה** מִינֵּיהּ **לְגַמְרֵי** – שלא ניתקה האשה לגמרי מהמגרש, ונשאר פלוני שלגביו לא חל הגט כלל, **אֲבָל הָכָא** בלשון 'היום אי את', וכו', כֵּיוָן דְּ**פָסְקָה** – שניתקה האשה מן המגרש ליום זה לגמרי ללא שום שיור, הרי היא **פָּסְקָה** ממנו לגמרי, ואין היא יכולה לחזור להיות אשתו אלא אם כן יקדשנה שנית. ואם כן, תנאי זה שאמר לה הבעל אינו כלום, והגט כשר גם לדעת חכמים.

בָּתַר דְּבָעָיָא – לאחר ששאל רבא את ספיקו זה, **הָדַר פָּשְׁטָהּ** – פשט את הספק שלו,